

Kraków, dn. 13 marca 2021 r.

UNIWERSYTET
JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Barbary Bogackiej pod tytułem:

***Problematyka równości płci w telewizyjnej ofercie programowej
polskich nadawców ogólnokrajowych***

napisanej pod kierunkiem dr hab. Krystyny Doktorowicz, prof. UŚ.

Wydział Zarządzania

i Komunikacji Społecznej

Uwagi wstępne

Instytut Kultury

W perspektywie politologicznej, ale obejmującej także nauki o administracji, co w myśl reformy 2.0 sygnowanej przez J. Gowina oznacza także nauki o zarządzaniu humanistycznym, w tym zarządzaniu mediami, uważam pracę mgr Barbary Bogackiej za podejmującą istotne wątki społeczne odnoszące się do równości płci, a prezentowane w wybranych telewizyjnych programach ogólnopolskich. Jej dysertacja nabiera szczególnego znaczenia w kontekście licznych protestów na ulicach polskich miast, podczas których kobiety domagają się prawa do własnej podmiotowości. Wprawdzie Autorka w swoich badaniach odnosi się do roku 2014, czyli dość odległej – z punktu widzenia procesów społecznych – przeszłości, ale zawsze można założyć, że eksploracja naukowa, nawet nieco odległa w czasie, pozwala lepiej zrozumieć zjawiska obecne.

Stwierdzenie Doktorantki, którym w zasadzie kończy swoją dysertację, iż tematyka równości płci jest obecna we wszystkich badanych programach telewizyjnych trzech stacji: TVP, Polsat i TVN, ale jest to udział znikomy, na poziomie nieco ponad trzech procent (s. 372-373) – uważam za zasmucające, ale ta wiedza pozwala nam dopominać się o intensywniejsze działania w tym względzie. Ta konstatacja dotyczy nie tylko rządzących, ale i każdego z nas, a

ul. Prof. St. Łojasiewicza 4

PL 30-348 Kraków

tel. +48(12) 664 5569

+48(12) 664 5827

fax +48(12) 664 5569

e-mail: kultura@uj.edu.pl

www.wzks.uj.edu.pl

przynajmniej nie pozwala nikomu z nas szukać wymówki w rodzaju:
nie wiedziałam czy nie wiedziałem.

UNIWERSYTET
JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

Tematyka – problem badawczy

Tematyka badawcza została trafnie dookreślona już w samym tytule dysertacji. Idzie o kwestie dotyczące równości płci w polskich przekazach telewizyjnych. Przy czym Autorka skoncentrowała się na przekazach nadawców ogólnokrajowych. Należy stwierdzić, że Doktorantka podjęła istotny, ze społecznego punktu widzenia, temat badawczy, bowiem deklaratorywnie, werbalnie, a nawet formalnie w rozmaitych uregulowaniach prawnych wszystko pod tym względem jest w porządku. Tymczasem wzmiankowane badania pokazują, że deklaracje sobie, a życie sobie. Szkoda tylko, podkreślę raz jeszcze, że Autorka dysertacji opublikowanej pod koniec 2020 roku, za podstawę badań wzięła programy telewizyjne w początku 2014 r. Badania społeczne sprzed prawie siedmiu lat mogą być cokolwiek nieaktualne współcześnie. Tym niemniej, zważywszy na rangę problemu badawczego, obrazują pewien stan w określonym czasie i miejscu. I w tym aspekcie należy uznać podjęte przez Autorkę, zarówno temat, jak i problem badawczy za istotne.

Główny cel badawczy sama Autorka określiła jako: „analizę zawartości przekazów telewizyjnych w aspekcie problematyki równości płci, zestawionych w ofercie programowej najpopularniejszych ogólnokrajowych nadawców telewizyjnych w Polsce w 2014 roku” (s. 227). Pierwotnie obruszyło mnie takie sformułowanie. Uznałem, że jest w nim pewna bałamutność, bowiem Autorka w badaniach wzięła pod uwagę programy TVP, TVN i Polsatu, czyli – jak się powszechnie uważa – wszystkie ogólnopolskie programy. Jednak po zastanowieniu uznałem, że to ja się mylę, a nie Autorka, bowiem są przecież inne stacje ogólnopolskie (poza TVP, Polsatem i TVN-em), jak choćby TV Puls czy TV4, że o nadawcach satelitarnych nie wspomnę. Wspominam o tym drobnym fakcie

Wydział Zarządzania

i Komunikacji Społecznej

Instytut Kultury

ul. Prof. St. Łojasiewicza 4

PL 30-348 Kraków

tel. +48(12) 664 5569

+48(12) 664 5827

fax +48(12) 664 5569

e-mail: kultura@uj.edu.pl

www.wzks.uj.edu.pl

UNIwersytet
JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

dlatego, by wskazać – przede wszystkim samej Autorce – że moje opinie zawarte w niniejszej recenzji są wynikiem gruntownej analizy, opartej na mojej wiedzy i doświadczeniu, wynikającym z kilkudziesięciu lat badania, ale i zarządzania na rozmaitych szczeblach organizacjami medialnymi. A uwagi krytyczne – zresztą jest ich w sumie nie tak wiele – mogą być pomocne w przyszłym rozwoju naukowym Doktorantki.

Obok celu głównego Autorka sformułowała także szczegółowe cele badawcze dotyczące problematyki równości płci prezentowanej w wybranych telewizjach ogólnopolskich.

Zatem zarówno temat, jak i problem sformułowany w dysertacji uważam za ważne z naukowego punktu widzenia i nie tylko naukowego.

Wydział Zarządzania

i Komunikacji Społecznej

Instytut Kultury

Konstrukcja i zawartość merytoryczna

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska obejmuje 408 stron, podzielonych na siedem rozdziałów, poprzedzonych Wstępem, a podsumowanych Zakończeniem. Do tego bibliografia, a także spis aktów normatywnych (wykorzystywanych w pracy) oraz zamieszczonych w pracy tabel.

W mojej opinii jest to praca poprawna merytorycznie i pewne uchybienia Autorki nie osłabiają znanego mi przekonania w tym względzie. Są fragmenty dysertacji, z którymi zgadzam się w stopniu ograniczonym (stosuję eufemizm, by nie pisać, że się nie zgadzam). Na przykład Doktorantka pisze: „W myśli Arystotelesa sprawiedliwość była najwyższą z cnót etycznych” i podpira się przypisem, ale nie samego Arystotelesa, ale Wojciecha Sadurskiego. Cenię profesora Sadurskiego, ale jak powiadali Starożytni: *amicus Plato sed magis amica veritas* („Platon przyjacielem, lecz większą przyjaciółką prawda”). Sięgnąłem więc do *Etyki nikomachejskiej* (PWN, Warszawa 2012) i upewniłem się, że jednak nie błędę,

ul. Prof. St. Łojasiewicza 4

PL 30-348 Kraków

tel. +48(12) 664 5569

+48(12) 664 5827

fax +48(12) 664 5569

e-mail: kultura@uj.edu.pl

www.wzks.uj.edu.pl

UNIWERSYTET
JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

bowiem na s. 119 znajdujemy *Przegląd poszczególnych cnót*, w którym czytamy: „Trzy tedy są rodzaje dyspozycji, z których dwie są wadami (pierwsza z powodu nadmiaru, druga z powodu niedostatku), jedna zaś, a mianowicie zachowanie właściwej miary, jest zaletą; wszystkie te dyspozycje wzajemnie się sobie poniekąd przeciwstawiają, ile że obie skrajności przeciwne są zarówno środkowi, jak i nawzajem między sobą, środek zaś jest przeciwieństwem obu skrajności; jak to, co jest czemuś równe, jest większe od czegoś co od niego mniejsze, mniejsze zaś od czegoś, co od niego większe, tak trwałe dyspozycje trzymające się środka oznaczają nadmiar w stosunku do niedostatku, niedostatek zaś w stosunku do nadmiaru – zarówno w doznawaniu namiętności, jak i w postępowaniu” (Arystoteles, *Etyki nikomachejska* PWN, Warszawa 2012, s. 119). Tyle sam Arystoteles, który w przekładzie Daniela Gromskiej jest cokolwiek staromodny, bo też i owa badaczka dziejów, wykładająca filozofię także w Uniwersytecie Jagiellońskim, przekład dzieła Stagiryty rozpoczęła w latach 30., a zakończyła w latach 50. XX w. Ponowna lektura *Etyki nikomachejskiej*, za co jestem wdzięczny Doktorantce, sprawiła, że na nowo zachwyciłem się dociekliwością badawczą naszych poprzedników. Daniela Gromska we Wstępie wskazuje na wiele dylematów, które przyszło jej rozstrzygać podczas pracy translatorskiej (np. greckie *arete* może znaczyć zarówno *cnota*, jak i *dzielność*). Tak czy owak, tym co Arystoteles uznawał za cnotę najważniejszą był *umiar*, co uwidocznilem w zacytowanym fragmencie. Przytoczyłem tak obszerny cytat z Arystotelesa, by zachęcić Doktorantkę do patrzenia na naukę własnymi, a nie cudzymi oczami. To taka rada (starszego w trudzie naukowym) kolegi.

Jeśli idzie o układ pracy, to dysertacja została tak skonstruowana, że bez większego trudu pozwala śledzić tok rozumowania Doktorantki, która krok po kroku uzasadnia swoje działania. Jestem pod wrażeniem takiego porządku myślowego.

Wydział Zarządzania

i Komunikacji Społecznej

Instytut Kultury

ul. Prof. St. Łojasiewicza 4

PL 30-348 Kraków

tel. +48(12) 664 5569

+48(12) 664 5827

fax +48(12) 664 5569

e-mail: kultura@uj.edu.pl

www.wzks.uj.edu.pl

Zastosowany przez Autorkę podział badanych zagadnień uważam za trafny.

Już we Wstępie Doktorantka wskazuje na zasadność dokonanego przez nią wyboru tematyki badawczej, wskazuje cel pracy oraz algorytm, wedle którego ów proces badawczy będzie przebiegać.

Autorka dysertację podzieliła na część teoretyczną (cztery pierwsze rozdziały) oraz badawczą (trzy kolejne rozdziały). Tak skonstruowana całość wiedzie u Zakończeniu, w którym Doktorantka zawarła wnioski płynące z Jej badań. Zasadnie wskazuje, że owo wolniejsze tempo zmian na rzecz równości płci w Polsce ma wiele przyczyn (s. 379). Doktorantka wymienia trzy główne: 1. wolniejsze tempo przemian wynikające z peryferyjnej pozycji Polski [w mojej opinii trafniejsze byłoby odniesienie do monografii Jana Sowy *Fantomowe ciało* (Wyd. Universitas, Kraków 2011), niż Jakuba Majmurka, ale szanuję także i ten wybór Doktorantki]; 2. wolniejsze tempo przemian w kwestiach równości płci w stosunku do krajów zachodnich, co wciąż ma odzwierciedlenie w polskim prawodawstwie i obyczaju (choćby kwestie antyprzemocowe, aborcyjne, równowaga płci na listach wyborczych etc.); 3. wciąż dominująca pozycja kościoła katolickiego w Polsce. Tyle i aż tyle. Doktorantka zasadnie pisze w Zakończeniu, że „niniejsza praca stanowi zaledwie próbę zmierzenia się z problemem równości płci w sferze działalności mediów w Polsce” (s. 381). Godna pochwały skromność, ale też trzeba podkreślić, że była to „próba”, w mojej opinii, bardzo udana.

Poprawność metodologiczna i formalna

Doktorantka jako punkt wyjścia dla metodologii zastosowanej w dysertacji przyjęła założenia wynikające z rozległej analizy bibliograficznej. Co z kolei pozwoliło Jej sformułować główne i szczegółowe cele badawcze oraz siedem głównych pytań badawczych,

UNIWERSYTET
JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

Wydział Zarządzania
i Komunikacji Społecznej

Instytut Kultury

ul. Prof. St. Łojasiewicza 4

PL 30-348 Kraków

tel. +48(12) 664 5569

+48(12) 664 5827

fax +48(12) 664 5569

e-mail: kultura@uj.edu.pl

www.wzks.uj.edu.pl

UNIWERSYTET
JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

z których każde zawiera kilka podpunktów szczegółowych. Kolejnym etapem postępowania badawczego uczyniła Doktorantka postawienie głównej hipotezy badawczej, przy założeniu, że jej weryfikacja będzie możliwa poprzez sprawdzenie ośmiu hipotez szczegółowych.

Hipotezę główną Autorka sformułowała następująco: „problematyka równości płci jest obecna w zawartości przekazów telewizyjnych, w tym w audycjach informacyjnych, interwencyjnych i publicystycznych, zestawionych w ofercie programowej trzech najpopularniejszych nadawców telewizyjnych w Polsce o zasięgu ogólnokrajowym – TVP, Polsat i TVN, przy czym uwzględniana jest ona w niejednakowym stopniu i w zróżnicowany sposób, w zależności od danego nadawcy, kanału telewizyjnego oraz gatunku audycji”. Owa hipoteza we Wstępie jest nazywana przez Doktorantkę „tezą” (s. 12). Warto pamiętać, że teza i hipoteza to jednak nie są synonimy.

Przywołana hipoteza została sformułowana w nieco barokowy sposób, ale z naukowego punktu widzenia nie można odmówić jej poprawności. Podobnie rzecz ma się z wykorzystanymi metodami badawczymi. Zastosowana analiza ilościowa zawartości pozwala Autorce na szukanie odpowiedzi na postawione pytania badawcze oraz weryfikację hipotez szczegółowych i hipotezy głównej. Pragnę także podkreślić wskazanie przez Doktorantkę algorytmu badawczego, wedle którego prowadzi ona proces badawczy. Pozwala on śledzić kolejne etapy badań bez zbędnych zawiłości. Dowodzi to opanowania przez Doktorantkę warsztatu badawczego, ale jest także zasługą Promotorki, prof. Krystyny Doktorowicz, pod której opieką mgr Barbara Bogacka opanowała arkana badań naukowych. Zwrócę przy tym uwagę na kwestię z pozoru drobną, ale pozwalającą panować nad materia badawczą i w sposób logiczny i klarowny prowadzić postępowanie eksploracyjne: każdy rozdział zakończony jest podsumowaniem, które esencjonalnie sumuje zawarte w nim rozważania, ale także wskazuje kierunek kolejnych kroków badawczych. Z pozoru drobna rzecz, ale świadcząca o dojrzałości badawczej Doktorantki.

Wydział Zarządzania

i Komunikacji Społecznej

Instytut Kultury

ul. Prof. St. Łojasiewicza 4

PL 30-348 Kraków

tel. +48(12) 664 5569

+48(12) 664 5827

fax +48(12) 664 5569

e-mail: kultura@uj.edu.pl

www.wzks.uj.edu.pl

UNIWERSYTET
JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

Staranności badawczej dowodzi także fakt przeprowadzenia badań pilotażowych, w których uczestniczyło dwóch koderów działających niezależnie od siebie (s. 243). Także dobór próby badawczej nie budzi moich zastrzeżeń ani wybór marca 2014 r., jako miesiąca, w którym nadawane wybrane audycje zostały poddane badaniu. Autorka uzasadniła to kwestiami związanymi ze stosowaniem tzw. ramówki. W sumie wielkość próby badawczej obejmowała 216 audycji informacyjnych, interwencyjnych i publicystycznych nadawanych przez trzy stacje ogólnopolskie: TVP, Polsat i TVN.

Wydział Zarządzania

i Komunikacji Społecznej

Instytut Kultury

Ź r ó d ł a – zarówno pierwotne, jak i wtórne zostały dobrane poprawnie i wskazują, że Doktorantka posiada zarówno rozeznanie w literaturze dotyczącej eksplorowanego obszaru badawczego, jak i sprawnie posługuje się metodami i narzędziami badawczymi.

Bibliografia obejmuje pozycje, które z punktu widzenia Doktorantki wydają się dla Jej badań użyteczne. Wśród pozycji znalazłem nawet niewielki przewodnik dla studentów, dotyczący badania analizy zawartości mediów autorstwa Małgorzaty Lisowskiej-Magdziarz. Wspominam o tym trochę *pro domo sua*, bowiem autorka jest pracownikiem naukowym mojego macierzystego Wydziału. Zresztą nazwisk badaczy związanych z Wydziałem Zarządzania i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego w bibliografii jest więcej; przywołałam jedynie dwa: Walerego Pisarka i Tomasza Goban-Klasa.

Mam jednak zastrzeżenia do sposobu korzystania ze źródeł. W niektórych partiach pracy Doktorantka nie sięga do oryginału, ale powołuje się na kogoś, kto powołuje się na oryginał. Na przykład Autorka powołuje się na poglądy Arystotelesa, ale nie cytuje ich z oryginału, ale za Wojciechem Sadurskim lub Elżbietą Kostowską. W tym drugim przypadku idzie o *Politykę* Arystotelesa, dzieło powszechnie dostępne, więc nie mam powodu, by poglądy

ul. Prof. St. Łojasiewicza 4

PL 30-348 Kraków

tel. +48(12) 664 5569

+48(12) 664 5827

fax +48(12) 664 5569

e-mail: kultura@uj.edu.pl

www.wzks.uj.edu.pl

UNIwersytet
JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

Arystotelesa na temat sprawiedliwości przywoływać za E. Kostowską, zamiast skorzystać z oryginału. Jako starszy kolega mgr Barbary Bogackiej radzę, by porzuciła taki sposób korzystania ze źródeł, bowiem może to prowadzić nienajlepszych rezultatów, które przypominać mogą dziecięcą zabawę w „głuchy telefon”. W przypadku zabawy dzieci może to i jest zabawne, ale w nauce – niekoniecznie.

Także smuci mnie cokolwiek następujący fakt. Autorka pierwszy rozdział w dużym stopniu oparła na poglądach Willa Kymlicka, a właściwie jego monografii *Współczesna filozofia polityczna* (przekład A. Pawelec, Kraków 1998). Doktorantka we wspomnianym rozdziale przywołuje aż 33 razy tego kanadyjskiego filozofa, tymczasem trudno by szukać tego autora w bibliografii doktoratu.

I jeszcze jedna drobna uwaga. Prace, zwłaszcza awansowe winna cechować szczególna poprawność i w kontekście tej uwagi żałuję, że Doktorantka nie uszeregowała bibliografii w bardziej klarowny sposób (wedle kolejności: źródła prawa, monografie, artykuły etc.)

Język, którym praca została napisana, jest klarowny. Dysertację cechuje rzeczowość i przejrzystość wyводу, o czym wspominałem uprzednio. W pracy są jednak pewne uchybienia językowe, które cokolwiek rozpraszają uwagę czytającego i osłabiają przyswajanie treści, a czasami zwyczajnie irytują. Podam przykład niepoprawnego związku frazeologicznego. Autorka pisze: „...udzielających opinii...” (s. 10). Udzielać można informacji, a opinią można się podzielić (por. *Słownik języka polskiego*, pod red. M. Szymczaka, PWN, Warszawa 1981, tom II, s. 527 oraz tom III, s. 583).

Dalej, w języku polskim odróżniamy rzeczowniki policzalne i niepoliczalne. Niepoprawna jest forma „ilość osób”; osoby są

Wydział Zarządzania
i Komunikacji Społecznej
Instytut Kultury

ul. Prof. St. Łojasiewicza 4
PL 30-348 Kraków
tel. +48(12) 664 5569
+48(12) 664 5827
fax +48(12) 664 5569
e-mail: kultura@uj.edu.pl
www.wzks.uj.edu.pl

policzalne. Niepoliczalna jest mąka lub woda i wtedy piszemy o „ilości wody czy mąki” (por. Słownik poprawnej polszczyzny, pod red. W. Doroszewskiego, PWN, Warszawa 1994, s. 211). Podobnie ma się sprawa z zaimkiem „owy” w sformułowaniu: „Owy determinizm przyrodniczy...”, co mogłoby sugerować użycie staropolszczyzny. Problem jednak w tym, że to nie jest staropolszczyzna, a niepoprawna forma użycia zaimka (por. Słownik poprawnej polszczyzny, pod red. W. Doroszewskiego, PWN, Warszawa 1994, s. 483). Winno być: „ów”.

Utrapieniem każdej pracy są tzw. literówki, np. zamiast *teorii* Autorka pisze „torii” (s. 44), ale to zdarza się każdemu i nie mam zamiaru wyliczać wszystkich tego typu błędów. Lepiej by ich nie było, ale ich obecność (oczywiście w niewielkim stopniu) w pracy nie jest jakąś zasadniczą usterką. Podobnie rzecz ma się z przecinkami. Np. Autorka pisze: „...liberalnego państwa dla którego...” (s. 44). Winno być „...liberalnego państwa, dla którego...”.

Za zbędne uważam dodawanie w nawiasach angielskich tłumaczeń pewnych pojęć zwłaszcza, kiedy trudno byłoby mówić o tzw. *false friends*. Kiedy Autorka pisze: „perspektywie wspólnotowej” i dodaje w nawiasie „communitarian perspective”, to jest to działanie zbędne. Proszę wybaczyć, ale odbieram to jako pewien rodzaj prowincjonalizmu bądź w najlepszym wypadku narzucanej urzędowo fascynacji angielszczyzną. Byłoby to na przykład uzasadnione, gdyby angielskie określenie sugerowało co innego niż polskie tłumaczenie. Tak jest na przykład w przypadku angielskiego określenia *free rider*, które może oznaczać „wolnego jeźdźca”, ale też „wolnego zawodnika”, a w naukach ekonomicznych pod tym pojęciem rozumie się „pasażera na gapę”, czyli na przykład kogoś kto nie płaci podatków, a korzysta z rozmaitych usług publicznych, które są finansowane z tychże podatków.

UNIWERSYTET
JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

Wydział Zarządzania

i Komunikacji Społecznej

Instytut Kultury

ul. Prof. St. Łojasiewicza 4

PL 30-348 Kraków

tel. +48(12) 664 5569

+48(12) 664 5827

fax +48(12) 664 5569

e-mail: kultura@uj.edu.pl

www.wzks.uj.edu.pl

Jednak, jak wspomniałem, wzmiankowane uchybienia nie osłabiają wartości samej pracy, bowiem język, którym dysertacja została napisana należy uznać w sumie za poprawny.

UNIWERSYTET
JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

P o d s u m o w a n i e – dysertacja mgr Barbary Bogackiej jest pracą naukową, która wypełnia wymogi stawiane pracom awansowym. Posiada istotny walor naukowy, jest wypełnieniem luki poznawczej w obszarze i zakresie nauk o polityce i administrowaniu.

Ponadto, po lekturze pracy stwierdzam, że dysertacja mgr Barbary Bogackiej to dowód Jej dociekliwości badawczej, ale też stosunkowo rozległej wiedzy z zakresu eksplorowanego obszaru. Przeprowadzone przez Doktorantkę badania dowiodły, że potrafi Ona właściwie sformułować cel badań, wskazać stosowną lukę i za pomocą odpowiednich metod i narzędzi rozwikłać problem badawczy. Otrzymane przez Autorkę wyniki upoważniają Ją do sformułowania wniosku końcowego, iż „równość płci, gwarantowana formalnie przepisami prawa krajowego, unijnego i międzynarodowego, a zarazem tak silnie postulowana przez środowiska kobiece i feministyczne w Polsce od kilkunastu lat, nie została osiągnięta w sferze mediów, a dokładniej w telewizji” (s. 378).

Wydział Zarządzania

i Komunikacji Społecznej

Instytut Kultury

K o n k l u z j a k o ń c o w a

Sumując, uznaję rozprawę mgr Barbary Bogackiej za odpowiadającą wymogom zawartym w Ustawie o stopniach i tytule naukowym oraz Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego odnoszących się do warunków stawianych tego typu pracom i wnoszę o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów postępowania w przewodzie doktorskim.

Prof. zw. dr hab. Bogusław Nierenberg

ul. Prof. St. Łojasiewicza 4

PL 30-348 Kraków

tel. +48(12) 664 5569

+48(12) 664 5827

fax +48(12) 664 5569

e-mail: kultura@uj.edu.pl

www.wzks.uj.edu.pl